SANATAR

Suomea suomalaisin sanoin.
Sano kaikki suomeksi, lyhyesti ja kauniisti.

Näyte 1 | Vastaava: E. PELKONEN | Toimitus ja toimisto Terijoki, puh. 115 | 1932

Sanattaren tarkoitus.

Sanattaren tarkoitus on lähteä viittomaan tietä uudelle suomenkielen kehityskaudelle.

Suomenkielen kehitys on jäänyt monessa suhteessa takapajulle, vaikka suomalaisuus monissa muissa suhteissa on kulkenut nousukautta kohti. Vieraita sanoja tulvii kieleemme enemmän kuin kykenemme niitä sulattamaan. Jos joku sattuu esittämään uutissanan vieraan vastineeksi, ei se useinkaan saavuta kannatusta muka sopimattomana, jota vastoin vieraskielinen lainasana, „loinen", on kuin itseoikeutettu, ilman sen suurempaa harkintaa astumaan suomenkielen sanojen joukkoon. Jos näitä periaatteita seurattaisiin, kävisi suomenkielelle samoin kuin monelle muulle kielelle, että suurin osa kielen sanoista olisi vierasperäisiä. Niin omaperäinen ja -varainen kuin kielemme on, olisi meille häpeäksi vielä tätä periaatetta seurata. Ei ole toista kieltä maailmassa, joka on muodostunut niin uusien sanojen luomista varten kuin suomenkieli. Me suomalaisesta intoilusta huolimatta olemme liian yliolkaisesti katselleet tätä asiaa, jolle olisi tullut kiinnittää enemmän huomiota. Saattaa olla, että monasti näyttää liian vaikealta uusien sanojen luominen ja siksi ei uskalleta oikein tosissaan yrittää. Onhan selvää, etteivät kaikki ole sanaseppoja, enemmän kuin kaikki olisivat runoilijoita tai kirjailijoita. Kirjailijoista ja runoilijoista ei ole puutetta, mutta sanaseppoja on vähän. Mistä tämä johtuu? Siitä, että uutissanojen kysyntää ei ole ollut sen vertaa, että sanaseppoja olisi kehittynyt. Kun asia kehitetään sille kannalle, että kysyntä suurenee, ilmestyy sanaseppojakin. Siis uutissanojen luominen on tärkeimpiä tehtäviämme toteuttaessamme erästä tunnuslausettamme: suomea suomalaisin sanoin.

Toinen ja myös tärkeä tehtävä on suomenkielen lyhennysopin selostaminen. Suomalaiset sanat ovat pitkiä, monitavuisia. Suomenkieli on vuosi vuodelta kirjakielenä ollessaan venynyt ja pidentynyt, kun sitä vastoin muut heimokielemme ovat typistyneet ja lyhentyneet, kuten kaikki maailman sivistyneet kielet. Meillä nykyisin kirjoitetaan suomea sillä tavoin, että jokaiseen tavuun työnnetään mahdollisimman paljon kirjaimia, jokaiseen sanaan mahdollisimman paljon tavuja ja jokaiseen yhdyssanaan mahdollisimman paljon sanoja yhteen kytkettynä. Tämä on tapahtunut vasta myöhemmällä ajalla, Elias Lönnrotin sanakirjakaan ei tunne näitä laajennettuja muotoja. Tarkoituksemme on tehdä suomenkielen lyhennysmuodot tunnetuksi, seuratessamme toista tunnuslausetta: sano kaikki suomeksi, lyhyesti ja kauniisti, ollen perimmäisenä päämääränämme ohje suomenkielen kirjoitukseen nähden: lyhyin tapa, oikein muoto.

Kolmas tehtävä on herättää tätä tarkoitusta varten erityinen suomenkielen lyhennysseura, joka toteuttaisi hahmottelemam-

Sanapaja.

Älyn, aatteen miehet:
lietsomahan liedet,
sepot alasinten luokse,
käyköön touhina ja tuokse,
suomenkielen sanomossa,
niinkuin pajan takomossa.

Soimaan suomalaiset
sanat, uudenlaiset.
Pois, pois vierassana, -perä,
viel' on käyttämättä kerä,
miss' on suomen sanavarat,
syvät synty-, luomissanat.

Mikä budjetti olisi suomeksi?

Budjetti-sana näyttää pesiintyvän kieleemme, vaikka se on sellainen sana, jota ei hyväksy Kotikielen Seura laatunsa puolesta, kun se on suomalaisille vaikea lausua. Yhä enemmän sitä käytetään kumminkin sanomalehdissä ja eduskuntapiireissä. Sen tilalla on kyllä käytetty monia suomalaisiakin sanoja, kuten tulo- ja menoarvio, kulunkiarvio, talousarvio, jotka kaikki ovat pitkiä ja hankalia. Soveltuvin tähän tarkoitukseen olisi mielestäni sana rahanki, joka vastaisi ehkä paraiten suomeksi budjettia. Rahanki merkitsee etupäässä rahaa, sekä meno- että tulopuolia.

Välikysymys-sanan lyhentäminen.

Välikysymys-sana on jo itsessään lyhempi kuin vastaava ulkolainen: interpellatsioni, muttei sillä hyvä, etteikö voida ajatella sille vieläkin lyhyempää muotoa. Se ei ole hyvinkään vaikea, kun ajatellaan sellaista lyhyttä sanaa kuin kyse. Sanottakoon: eduskunnassa on tehty kyse. Tämä lyhentäisi entistä sanaa kolmella tavulla.

Välikysymyksentekijä olisi kysemies. 9-tavuinen sana lyhenisi kolmeksi tavuksi.

---

me ohjelman tulevaisuudessa. Seuralla olisi jäseniä yli maan, jotka tukisivat ja avustaisivat sitä sanojen luomisessa ja lyhennysmuotojen keksimisessä. Lopullisen hyväksymisen ehdotuksille ja hyväksymiselle antaisi seuran kielimiehistö, joka olisi muodostettu sanasepoista ja kielimiehistä.

Miten kahdeksan tavua korvataan kahdella tavulla?

Kirjaluetteloissa, lehtiarvosteluissa y.m. tapaa usein lauselman: suorasanainen kertomakirjallisuus. Nämä kahdeksan edellistä tavua voidaan korvata kahdella tavulla, kun sanotaan: kerrekirjallisuus. Lyhennys on huomattava.

Mikä on loissana?

Loissana on puhdas suomalainen sana; se merkitsee lainattua, vieraskielistä ja vierasperäistä sanaa, mitä käytetään kielessämme hyvin usein tarpeettomasti, joskus vastaavan suomalaisen sanan puutteessa. Näitä loissanoja vielä nimitetään muillakin nimillä, yleiseurooppalaisiksi sanoiksi, varsinkin silloin kun niiden käyttöä puolustetaan, kuten meikäläisissä oloissa on tapana. Voitaisiinpa niitä vielä sanoa tietosanoiksi. Kaikki edellä mainitut sanat ovat loissanoja.

Loissana on tavua lyhempi laina- ja tietosanaa, 4 tavua lyhempi vieraskielistä sanaa ja 7 tavua yleiseurooppalaista sanaa.

Korvat auki.

Nyt korvat auki,
sanat soimaan,
pois pahatauti,
oma kieli voimaan!
Ei loista tuomaan,
vaan uutta luomaan!
Soikoon sana suomalainen,
aika vaieta on muukalaisen.

Mitä suomenkielen lyhennysoppi on?

Miten vähän suomenkielen lyhennysoppi on tunnettua kirjallisissakin piireissä, saatikka muualla, se voi käydä selville seuraavistakin seikoista:

Eräälle huomattavalle lehdelle lähetti allentaja (= allekirjoittanut) kirjotuksen, jossa ehdotin perustettavaksi Suomenkielen Lyhennysseuran. Koetin parhaani mukaan selittää seuran tarkotusta, mutta kirjotus ei nähnyt päivän valoa. Kysyttyäni puhelimessa kirjotuksen kohtaloa toimitustointaja (= sihteeri) kysyi, lausuttuani kirjotuksen nimen.

— Mitä, mitä se on?

Mitä Suomenkielen lyhennysoppi ja

-seura on, se on Sanattaren tarkotus tehdä tiettäväksi.

Eräs toinen — kustannusliikkeen johtaja — vastasi m.m. palauttaen tätä alaa käsittävän teoksen kirjottajalle:

„Kohteliaimmin ilmoitamme vain, ettemme pidä teostanne meille sopivana. Emme ole tarpeeksi kielimiehiä sanomaan siitä arvosteluamme — se menee kokonaan meidän horisonttimme yläpuolelle."

Ja — kolmas esimerkki — niin etevä kynämies kuin Veli Giovanni, kerran kiivaili „Suomen Kuvalehden" Ajanvietesivulla, ettei pääjunailija ole yhtään lyhkäsempi sana kuin ylijunailija. Tosin jälkisanassa on yhtä paljon ääntiöitä ja kerakkeita kuin edellisessä, vaan siitä huolimatta on edellinen sana tavua lyhempi.

Tämän verran tunnetaan kynä- ja kirjamiesten piireissä kielemme lyhennysoppia. Ei suinkaan ole liian aikaista ruveta selventämään tätä alaa.

Sanaseppo.

Rautatiealalta muutamia sanoja.

Junittaja. Junailija-sana on jo vakiintunut matkustajajunissa olevan konduktööri-sanan vastineeksi. Vaihtokonduktööriä ei tarvitse sanoa vaihtojunailija, vaan — lyhyesti ja kauniisti — junittaja, tarkoittaen samalla tavarajunan konduktööriä, joka vaihtoja suorittaa asemilla. Tavarajunakonduktööri-sana on yhdeksän tavuinen, junittaja nelitavuinen, joten siinä tapahtuu viiden tavun lyhennys, ja on täysin suomea.

Liruttaa, tirrata. — Vanhanaikaista on myös sanoa, että junailija tai junittaja vislaa eli viheltää, asianmukaisempaa on sanoa liruttaa, eli mieluimmin lyhyesti tirraa. Jälkimäinen sana on tavua lyhempi ja täyttä suomea.

Tirrin, tirri. Vihellyspilliä voidaan nimittää tirrin eli tirri. Vihellyspilli lyhenee kolmella tavulla.

Pääjunailija. Ei pidä myöskään sanoa ylijunailija, vaan pääjunailija. Siinäkin tapahtuu tavulyhennys.

Pyrimme muuttamaan sukunimiä suomalaisiksi, kuinka paljon suuremmalla syyllä tulisi pyrkiä siihen, ettemme tarvitsisi kielessämme vieraita sanoja.

Kulkulaitosalalta jokin sana.

Rakennetyö. Tie- ja vesirakennusalaan kuuluva työ on liian pitkä ja hankala sanoa, siitä syystä onkin tarpeellista harkita eikö näitä töitä voida nimittää lyhyemmin Rakenne-sana mielestäni sisältäisi parhaimman ratkaisun tälle työalalle. Rakennustyö käsittää yksinomaan talojen ja rakentamisen. Rakennetyö: kaikki kulkulaitos-, tie- ja vesirakennusalaan kuuluvat työt, kuten maantie-, silta-, satamalaituri-, kanava- y.m. tällaiset työt kuuluisivat rakennetöihin. Tie- ja vesirakennusalaan kuuluva työ, kolmetoistatavuinen sana, supistuu neljään tavuun, jos käytetään nimitystä: rakennetyö.

Rakennetointaja, rakennemestari. Kulkulaitosrakennusmestari sanottaisiin rakennemestari eli täysin suomeksi rakennetointaja, kymmenen tavua lyhenisi kuudeksi tavuksi.

Rakennehallitus. Taitaa olla liian uskallettua ehdottaa, että Tie- ja vesirakennushallitusta kutsuttaisiin joskus rakennehallitukseksi. Tässäkin tapahtuisi neljän tavun lyhennys.

Kun vielä ei ole mitään Suomenkielen Lyhennysseuraa tai muuta sen tapaista, joka uusia sanaehdotuksia hyväksyisi, täytyy turvautua vanhaan käytettyyn tapaan ja odottaa mitä „sakki" sanoo.

Puolustuslaitos.

Puolustuslaitoksessa on saatu yksi tärkeä lyhennys aikaan. Vöyrin sotakoulussa kerrotaan käsketyn: „Maahan mahallenne mätkähtäkää, mars!" Nyt tämä pitkä lause kuuluu lyhennyttynä: „Maahan!" 11-tavua on lyhentynyt 2:ksi tavuksi.

Sattuva sukkeluus.

Selvää kieltä nykysuomesta. Lainattu eräästä lehdestä.

Aviomies: „Minun vaimollani on kaikki seuraavat sairaudet. Hän valittaa, että häntä vaivaa hysteria, neuralgia, neurastenia, neuritis, neuroosi, hyperästesia, anästhesia ja hypalgesia."

Lääkäri: „Mistä hänellä kaikki ne ovat?"

Aviomies: „Tietosanakirjasta".

Älkäämmme luoko kauniista kielestämme loissuomea.

Mitä on tapahtunut, kun suomi on muuttunut kirjakieleksi?

Ihmettelemme välistä itsekin sitä, miksi kielemme on niin pitkää, sanat monitavuisia, kun päinvastoin muut kielet ovat lyhyitä, sanat enimmäkseen yksitavuisia. Se nyt kuuluu kielemme ominaisuuksiin. Tässä onkin kohta, johon tulee kiinnittää huomiota. Mitä kielemme ominaisuuksiin oikeastaan kuuluu? Kuuluuko niihin kaikki se, mitä nykyisin kirjakielemme käsittää ja omii. Kun kuuntelemme kansalaistemme — varsinkin sanakkaiden savolaisten — puhetta, jota ei kirjakieli ole rikastuttanut sanoillansa, niin huomaamme sen olevan lyhyttä. Harvoin kuulee yhdyssanan ja senkin usein lyhennetyssä muodossa. Kansamme ei suvaitse eikä käytä pitkiä sanoja. Varsinkin murteet ovat monta kertaa lyhyemmät varsinaista kirjakieltämme. Ei tarvitse muuta kuin vertailemme Rauman murretta kirjakieleemme, huomaamme kohta sen suuren eroavaisuuden, mikä on pituuden mittasuhteessa.

Kun katselemme Elias Lönnrotin sanakirjaa, joka on tällä kerralla kielemme suurin varasto-aitta, huomaamme siellä vielä vähän yhdyssanoja, sanayhtymiä eipä ensinkään. Alkuperäiset vanhimmat kansan sanat ovat lyhyitä. Mitä kauemmaksi siirrytään — ajatuksin sanakirjaa selaillessa — menneisyydestä nykyisyyteen, sikäli sanat pitenevät ja yhdistyvät, muodostuvat yhdyssanoiksi, nykyaikaisia käsitteitä ilmaisemaan. Tulee esille yhdyssanoina aatelisarvo, aatelishovi, aatelisjunkkari, aateliskartano, aatelisrustholli ja kun nykyisyyttä lähennetään: akkavalta, akkapuoli, akankaali, ja akkavainaa.

Tämän pitempiä sanoja ei tapaa Lönnrotin sanakirjasta. Ne eivät ole pituudella pilattu.

Suomen kansa oppii vähitellen kirjoitustaidon. Sanat joutuvat enemmän harkinnan alaiseksi, miten niitä kirjoitetaan. Päämäärä on kielen täydellisyys. Mitä useampi kirjain on tavussa, sitä parempi, mitä useampi sana sanassa — yhteen kytkettynä — aina sitä parempi. Tässä se korkea päämäärä, jolla suomenkieltä aletaan muokata kirjakieleksi. Ei kumminkaan ilman sanakahinaa, vastaväitteitä.

Kielioppi laajeni, tuli yhä enemmän ohjeita, sääntöjä, kieli vääntyili, mutkistui. Se ei ollut enää tuo yksinkertainen lyhyt, sointuva kieli, se oli sääntöjen määrittelemä, pidennystapoja noudattava, kirjakieli, joka ei enää vertaistaan löydä pituudessaan.

(Jatk.)

Millaista olisi nyt suomi, jollei sanaseppoja olisi ollut?

Tämä on lainattu eräästä teoksesta, jota ei ole painettu, näytteeksi siitä millaista olisi nyt suomi, jollei sanaseppoja olisi ollut viime vuosisadalla:

„Suomalaisuus on nousukaudessaan. Kansalaisten toiminta monilla aloilla on erittäin virkeä. Kielellinen harrastus, kielen kehittäminen ja muovaileminen, ei ole saavuttanut kuitenkaan sitä korkeaa päämäärää, johonka sen olisi tullut nousta. Kirjoitelmia on tuhka tiheään näkynyt sanomaja kaudelehdissä suomenkielen kehittämisestä, sanaston uudistamisesta ja lyhentämisestäkin. Yksityisten henkilöiden hyvätkin esitykset jäävät monasti huomioon ottamatta.

Pahinta asiassa on, että oppineet, niiden mukana suomenkieltä kehittävät seurat ovat omaksuneet vieraan kannan, joka on kielemme kehittämiselle vastakkainen. He suosittelevat sellaisia vierasperäisiä sanoja, joita on suomalaisten helppo lausua, säilytettäväksi kielessämme. Jos tämä kanta olisi omaksuttu suomalaisuuden alkuaikoina, olisimme nyt vielä enemmän takapajulla. Silloin suuret tuulet puhalteli ja esi-isät — sanasepot — muodostelivat vieraskielisten sanojen sijalle vastinesanoja, huolimatta siitä, oliko näitä vieraskielisiä sanoja helppo lausua. Jos silloin olisi omaksuttu nykyinen kanta, olisi meillä käytännössä sellaisia sanoja kuin: römpsäri (= jarrumies), vekseli (= vaihde, rautatiellä), konkurssi (= vararikko), testamentti (= jälkisäädös), parkki (= puisto), konsti (= taide), vesikaappi (= tiede), litteratööri (= kirjailija), lasti (= pahe), leessari (= lukija), pupliikki (= yleisö), kollekiumi (= opettajisto), metelipunkti (= keskipiste), okeaani (= valtameri), pulsooteri (= valtimo), susiteetti (= seurahuone), tatsuuna (= asema), vallesmanni (= nimismies), hurraa (= eläköön), tiotuusenia (= kymmenentuhatta) j.n.e.

Näistä sukeutuisi tällainen juttu:

Oli kerran manni (ei kuitenkaan vallesmanni), joka uskoi olevansa sellainen suur-

Millaiseksi voi suomi kehittyä, jos jatketaan sanaseppojen työtä?

Tämä on lainattu edellämainitusta teoksesta, mistä voidaan nähdä, millaiseksi suomi voi kehittyä tulevaisuudessa, jos jatketaan sanaseppojen alkamaa työtä. Vertaillessamme tässä esiintyviä uutissanoja vanhoihin käytännössä oleviin vierasperäisiin sanoihin sekä kauneuteen että pituuteen nähden, huomaamme, että uutissanat ovat lyhempiä ja kauniimpia:

„Tarkemmin selostamatta jokaista uutissanaa, huomaamme — jo itsestään — tulleemme sellaiseen ajankohtaan, että voimme sivuuttaa monta loissanaa, joihin on lisätty päitä, häntiä ja keskikohtaa kuten kielemme vaatii tällaisilta sanoilta, saamme puhuttua suomea — suomalaisin sanoin — lyhyesti ja kauniisti. Kysymme vain mikä se on? — Saamme vastauksen: Kerre (= romaani). — Entäs tämä? — Kerrelmä (= novelli). — Onko se runoa tai kerrettä (= suorasanaista, proosaa)? — Tai tiedustelemme näin: Tuletko illalla sointoon (= soinnantoon, konserttiin), . . . laulantoon (= laulukonserttiin), . . . soitantoon (= soittokonserttiin), . . . näytäntöön (= teatteriin), . . . lausuntaan (= lausuntailtaan), . . . ensintöön (= premiääriin), . . . opintoon (= oppikurssille), . . . kirjantoon (= kirjailija matineaan), . . . laulaisiin (= lauluharjoituksiin), . . . soittaisiin (= soittoharjoituksiin), j.n.e. kuten sanastosta voitaisiin esittää.

Voimmehan pyytääkin: Anna minulle kierrutin (= ruuvimeisseli), . . . kierukka (= korkkiruuvi), . . . kierrin (= ruuviavain), . . . kirjeke (= postikortti), . . . kouke (= klemmari), . . . kirjutinta (= kirjotusmustetta), . . . voinnosta (= margariinia).“

Voi sitä viisautta, joka pitää lausua lainasanoilla.

mies, ettei okeaanissa ollut sen vertaa vettä, että se olisi kyennyt hänet hukuttamaan. Hänen pulsooterinsa löivät ainakin tiotuusenia tunnissa. Hän leessasi ja literatööräsi pupliikille konstia ja vesikaappia parkeissa ja susiteeteissa, eläen itse lastissa. Hän oli kollekiumi ja metelipunkti, taitava loonari ja konkurssin tekijä. Hänestä tuli siittemmin tatsuunalle vekselin väärentäjä. Lopulta ansioittensa perusteella hänestä tehtiin — römpsäri. — Omaisuutensa tämä vanhapoika testamentteerasi kolmelle kahdetta pojalleen, josta moni mamma ilostui.

— — Hurraa . . .“

Missiä, missiä, yhä vain missiä!

Yhä enemmän syvennytään muukalaisuuteen. Meillä itsellä — kehutusta sisustamme huolimatta — ei ole kauniin kielemme suhteen mitään vastuunalaisuutta ja -tunnetta, me heittelemme kaikenlaisia sanoja kieleltämme liian kepeästi. Jos jossain suhteessa vähän henkiseltä olemukseltamme olemme suomalaistuneet, olemme kielellisessä suhteessa muukalaistuneet. Loissanat ovat käyneet meille liian rakkaiksi ja ne karkeloivat kielellämme oman kielemme kustannuksella.

Niin on itse asia kauneuskuningattarien, missienkin suhteen. Tässä pyrimme puhumaan englantia suomeksi. Ainoa kotimainen arvosana, mikä meillä on omakielinen, on neiti, mitä sanotaan kauniiksi sanaksi. Mutta niin kaunis sekään näköjään ei ole, että kelpaisi meille suomalaisille silloin, kun on kysymys kauneuskuningattaresta. Se saa kalveta huonouttaan. Kauneuskuningatarta täytyy ehdottomasti sanoa missiksi. Sitä vaativat tietysti perinnäistapamme, ainakin vasta periytyneet.

Saksa, joka kulkee kielelliselläkin alalla omaa rataansa, on tehnyt, kuten kaikissa muissakin suhteissa, tässä poikkeuksen. Siellä on missi saanut matkakirjan ja saksalainen neiti (=Fräulein) sana on astunut tilalle. Ranska on seurannut mukana, tehnyt missille saman tempun ja ottanut oman neiti (= Mademoiselle)-sanan tilalle. Meihin — mihin olemme periytyneet — ei esimerkkikään vaikuta. Meillä on tänäkin vuonna valittu missejä Salossa, Vaasassa, Voimailijat (Viipurissa), Talikkalassa ynnä muualla. Missi-sana on Suomessa kyllä aikaisemmin ollut käytännössä toisessa merkityksessä ja tarkoittaa se kissaa, kissanpoikasta. Tässä tarkoituksessa on se kai suomalainen.

Toinen sana — tämän yhteydessä — on kauneuskuningatar, jota tulisi vieroa. Siinäkin jälkisana vetää meitä muukalaisuuteen. Luulisi riittävän kun suomalaista naista — anteeksi neitoa — joka on Suomessa syntynyt ja kasvanut, sanottaisiin, kaunottareksi. (Sana lyhenisi puolella.) Sanottaisiin esim. näin: Neiti Kaunotar Talikkala. Ainoa mikä minusta tässä on ruminta, on juuri Talikkala. Talikkala on vaikea sanoa englanniksi, paljon helpompia ovat kaikki englantilaiset sanat sanoa suomeksi. Ja siihen kai tyydytään edel-

leenkin. Emmehän muuten olisi suomalaisia!

Mutta tullaksemme oikeiksi suomalaisiksi, täytyy meidän hylätä missit, mikäli eivät merkitse kissoja, ja kuningattaret, mikäli ne koskevat kaunottaria.

Erehdys muodostui sukkeluudeksi.

Vanha miss-sanasta muodostunut sukkeluus saakoon tässä tilaa. Me suomalaiset tahdomme jo kotimaassa omaksua liiankin hyvin vieraita muotoja, tapoja ja sanoja. Mitä meistä voidaankaan sanoa, kun astumme rajojemme ulkopuolelle, sellainen menettely saattaa monesti muodostua sukkeluudeksi. Niinpä eräänkin kerran matkusti muuan neitonen Amerikkaan. Sieltä hän kirjoitti sisarelleen kirjeen, mihinkä neidin asemesta kirjoitti Miss. Kirjeen saavuttua kotiin, isä katseli osotetta ja huomaa luettuaan sen, että siinä kysytään: Miss Maija Huuhtanen? — Isä otti kynän, kirjoitti kuoreen:

— Ei ole kotona. Maija on Viipurissa.

Ja palautti — niin kerrotaan — kirjeen vastauksineen takaisin.

Muutamista uutissanoista.

Me olemme jotakuinkin vähään tyytyväisiä, ainakin kieleemme nähden. Jos meillä ei ole sanaa käytettävissä, lainataan se jostain kielestä. Mitäs sillä on väliä. Käyttäväthän sitä muutkin kuin suomalaiset. Ja vieläpä uskottelemme itsellemme, että kun joudumme niiden kanssa tekemisiin, jotka sanaa käyttävät ja he kuulevat tutun sanan, silloin hekin ymmärtävät suomea!

Näin suopeita emme aina ole. Me tahdomme ehdottomasti suomalaisen sanan vastineeksi. Nyt tarvitsemme muutamille perunoille suomalaisia nimiä. Edessämme on peruna, jota sanotaan jollain vieraalla kielellä: Up to date. Se on joutunut tänne uudestaan ristittäväksi, kastettavaksi ja kasvatettavaksi. Siinä ei tarvita ajast'aikaa (— „allakkaa", almanakka) mistä nimiä etsittäisiin, painetaan vain älynystyröitä ja keksitään nimi. Ja kun on jonkun aikaa ajateltu, on nimi keksitty. Peruna saa uuden suomalaisen nimen: upto. Tuolle nimelle en voi huutaa: elä... elä... eläköön, vaan suurella äänellä: Hurraa! jotta ruotsalaisetkin kuulisivat ja ymmärtäisivät suomea. Uusnimi, uussuomalainen sana: Hurraa!

Samalla tiellä keksitään nimi perunalle: Early Puritan'ille. Mitäs siinä, puritaani kuin puritaani. Taas uusi sana suomenkielessä: Puritaani. Ja peruna Majestic saa suomeksi kunnia-arvoisen nimen: Majesteetti. Uudestaan: Hurraa! En ole uskaltanut pyytää edeskäyntiä (— audienssia) hänen ylevyytensä Peruna-Majesteetin luokse, pyytääkseni sallisiko hänen Majesteettinsa, että minä söisin hänet.

Nyt julistetaan kilpailu englantilaiselle sanalle, joka kirjoitetaan bacon, mutta lausutaan suunnilleen beekon. Suomalaisia me sittenkin tahdomme olla, vaikka asummekin lähellä toisia kansoja ja onhan niitä keskellämmekin. Kilpailu on tavaton, 453 henkilöä ottaa osaa — 749 eri ehdotuksella — tähän kilpailuun. Palkintolautakunta kokoontuu. Harkitaan asiaa näin: „Lautakunta lähti tällöin siitä, että bacon (äännetään suunnilleen beekon) on kansainvälisen käytännön saanut sana, joka sisältyy myös useiden maiden sitä koskevaan lainsäädäntöön. Tuote viedään kokonaan Englantiin, eikä ole todennäköistä, että sitä tulevaisuudessakaan ruvettaisiin runsaammin myymään kotimaassa. Näin ollen baconin suomalaisen vastineen sopii läheisesti liittyä alkuperäiseen englantilaiseen sanaan. Ehdotusten joukossa olikin muutamia suomalaisia muodostelmia baconista. Niistä palkintolautakunta piti parhaimpana muotoa pekoni, joka myös vastaa virolaista muotoa „pegon".

Ehdotuksen tekijä sai ensimäisen palkinnon „bacon"-puolikkaan, jota silloin ei vielä voitu nimittää, edes pekonipuolikkaaksi.

Minun sanaheponi Pekuna ei tahdo pysyä paikallaan, vaan konkaroi ympäri huonetta ja hokee:

— Pekoni, kaimani!

Se ei ymmärrä englantia, vaan osaa sanoa englantilaisen sanan suomeksi, luullen, ettei ole mitään eroa pekunan ja pekonin välillä.

Jos minut olisi pantu papiksi ja viety kastamaan suomalaisen sian sitä osaa, jota pekoniksi kutsutaan, olisin antanut sille aitosuomalaisen nimen: ponkka. Olkoonpa, että sitä olisi viety Englantiin Viron kautta, siellä se olisi voitu nimittää pegoniksi ja Englannissa sitä olisi voitu siitä huolimatta myydä baconina.

Nyt oli suuri hälyytys tehty ja kilpailu julistettu. 453 henkilöä kävi asiaan käsiksi siinä pyhässä uskossa, että nyt on tosiaankin suomalaisen sanan keksiminen kysymyksessä. Älyä haaskattiin, järkeä kulutettiin, vaan turhaan. Tällaisen keksinnön

olisi voinut tehdä kuka tahansa, kansaan vetoamatta.

Sitäpaitsi hämmentää pekoni-sanaa toinen saman niminen sana: begonia, Suomessakin hyvin yleisesti pidetty kasvi. Se kirjotetaan ja lausutaankin monin paikoin pekoni. Meillä on näin ollen siis, pekunasta huolimatta, vielä kaksi pekonisanaa: pekoni-kukka ja pekoni-sika.

Tällaisia ovat muutamat yllä-esitetyt uutissanat, joita ei mielellään hyväksyisi suomalaisiksi sanoiksi. Loissanojen asemessa niitä voi korkeintaan sallia.

Mikä on karnevaali suomeksi?

Karnevaali-sana on tuotu Italiasta, siitä huolimatta, että sillä on suomalainen vastine, joka on puolta lyhempi. Se sana on: kihu. Muutamissa Kannaksen pitäjissä vietetäänkin kihupyhiä. Suotavaa olisi, että kihu pääsisi oikeuksiinsa, jossa se on ennen karnevaali-sanan maahan tuloa ollut. Ulos loinen silloin, kun talon perheellä ei ole asuinsijaa!

Mikä on aprilli suomeksi?

Viettäkää nyt tänä keväänä ensi kerran oikein hauskasti huhtikuun ensimäistä päivää: suomeksi. Tähän asti on huhtikuun ensipäivää sanottu aprilliksi. Pois se! Huhkikaa (= juoskaa) tänä vuonna huhtia. Miten hauskaa on saada joku, vaikka naapuriin: huhkimaan huhtia! — Hauskaa se on pienempikin kepponen, kun saamme vaan tilaisuuden täyttä kurkkua huutaa:

— Huhtia... huhtia! Se oli huhtia!

Sanattaren suurkilpailu.

Sanatar julistaa suurkilpailun uutissanojen luomisessa. Jokaisella on oikeus keksiä suomalainen vastinesana mille loissanalle tahansa, jolla ei ennestään ole suomalaista vastinetta. Palkintona maksetaan jokaisesta Sanattaren sanakerhon hyväksymästä sanasta 5 mk. Hyvä palkkio! Tämä kilpailu päättyy maaliskuun viimeisenä päivänä. Palkinnot julaistaan huhtikuussa ilmestyvässä Sanattaressa. Kirjeet osoitetaan: Sanattaren toimitus, Terijoki.

„Suomenkielen Lyhennysseuran" kannattajat.

Kaikkia niitä Sanattaren lukijoita pyydetään hyväntahtoisesti ilmoittamaan, jotka kannattavat „Suomenkielen Lyhennysseuran" perustamista ja haluavat liittyä sen jäseniksi. Tässä lehdessä ei ole voitu vielä esittää edes Lyhennysopin pääkohtia, ainoastaan hajanaisesti muutamia tavulyhennyksiä. Sellaisetkin kuin ääntiö-, kerake-, sana- ja lauselyhennykset ovat jääneet vähäisille kosketuksille, muista lyhennyksistä puhumatta. On sellaisiakin toiveita, että kevään kuluessa saataisiin „Suomenkielen Lyhennysoppi" supistetussa koossa julkisuuteen. — Ilmoitus — ylläesitetystä — on tehtävä osoitteella: Sanattaren toimitus, Terijoki.

Iti ennen isäin mantu
kylvettyä, kynnettyä
oman maan mairehia,
syötäviä, siemeniä.

Iti isien sanatkin.
Nyt ei kasva kansan pelto,
kuki kuuluin tarhatkana:
vierahilta viljan tuonti,
ulkomailta uutissanat.
Siin on tiedot, siinä tavat!

Lainasanan käyttäjä,
väärän taidon näyttäjä.

Esi-isämme kykenivät luomaan kielen, me emme muutamia sanoja.

Meidän pyrkimyksemme on suomalaistua myöskin — sanoilta.

Mille näyttäisi katajamme, jos siihen ulkomaiden aarniopuista istutettaisiin varaoksia? Suomenkieli on tällainen kataja.

Onko suomenkieli joku roskalaatikko, johon kerätään kaikkea mikä ei siihen kuulu.

Sanattaren seuraava näyte ilmestyy huhtikuun lopulla. On syytä pitää muistissa.

Kohtalonsa kullakin.

Oli kerran Olkinuora,
jok' ei ollut suoran suora
suomalainen; kumma mieleltänsä
tahtoi olla herra nimeltänsä.
Sitä mietti miksi käänsi:
Sidensnöre'ksi *) lopult' väänsi,
Se hieno nimi oli, ai! —
Mut' sattui kummast' niin,
kun hänet hirtettiin,
et olkinuoraan kuolla sai.

*) Silkkinuora.

Yleisöltä.

Ylioppilaille:

Kuuluuko ohjelmaanne suomenkielen pidentely ja venyttely?

Kuten tunnettua on suomea kirjakielenä pidennelty ja venytelty. Ilmankin pitkäomainen kieli on tällä tavalla saanut vielä lisää vauhtia siihen suuntaan, johon sen kulku olisi täytynyt estää. Entisten lyhyiden sanojen asemesta on ryhdytty käyttämään pitkiä, kolme neljä kertaa pitempiä yhdyssanoja. Verratkaamme vaikka piika-sanaa. Ensin muodostettin siitä palvelijatar, piika sana piteni näin ollen enemmän kuin puolet, kaksitavuisesta sanasta tuli viisitavuinen. Pidennys on kaksi ja puolikertainen. Tämä ei vielä riittänyt. Palvelijatar ei enää tyydytä, täytyy sanoa, ettei asianomainen loukkaantuisi, kotitalousapulaiseksi. Nyt on jo kahden tavun asemesta sanottava 9 tavua, 4 $^1/_2$ kertaa enemmän. Samaten on myyjien laita. Niistä on muodostunut kauppa-apulaisia. Siis kolme kertaa alkuperäinen sana. Tämä apulaisten ammatti on kasvanut suhteettomasti. Saattaapa olla tällaisiakin, esim. myymälänapulainen, varastoräätälinapulainen, asemapäällikönapulainen, tavara-asematoimistonpäällikönapulainen j.n.e.

Paitsi näitä, on esim. ylioppilaskokelas (= abiturientti), pitkä sana, 8-tavua. Tämä voitaisiin lyhentää (tehdä sana lyhennys): ylikokelas (siis viisi tavua). Ja jos käytämme hyväksemme kansan lyhennystapaa niin saamme yl'kokelas. Sana on lyhentynyt puolella, 4:llä tavulla.

Ottakaamme jokin muu sana, vaikka elokuvakoneenkäyttäjä, mikä ei enää ole harvinainen ammatti. Sanassa on 9 tavua. Tästä pyyhitään pois kolme edellistä sanaa, jää jälelle käyttäjä. Käyttäjiä on paljon. Sana täytyy hieman muuttaa, erotukseksi toisista. Muutettuna kuuluisi: käyntäjä. (Kelpaako?) 9-tavun asemesta 3-tavua.

Tehkäämme vielä muutama sanalyhennys, mikäli suppea tila sallii: satamatyömies = satamamies, työnvälitystoimisto = työtoimisto, sekatavarakauppa = sekakauppa, sekalaistentavarainkauppa = sekalaiskauppa, imukalvopumppu = imupumppu, palosammutusjuna = palojuna, ruokatavaraosasto = ruokaosasto, parranajoterä = partaterä, elintoimintaoppi = elin- (elintä-)oppi, taideteollisuuskeskuskoulu = taidekoulu, kotitalouspuutarhaneuvoja = tarhaneuvoja, uistinsiimankuivauskela = kuivinkela, äänielokuva = äänikuva j.n.e.

Näistä jo voitte nähdä, mitä Sanatar tarkoittaa. Se on suomenkielen ja suomalaisten yhteistä parasta tarkoittava.

Yhtykää Sanattaren aatteita kannattamaan. Teissä on voimaa ja väkeä. Teitä Suomi ja sen kaunis kieli odottaa.

Työhön: suomi suomeksi, kauniiksi ja lyhyeksi!

Nuor Vipunen.

Kysymys vastauksen kera.

Kannaksen Lehdessä on pakinoitsija Eeva kysynyt minulta, mikä on "kraana" suomeksi. Eeva tarkoittaa tällä kysymyksellä yksionmaan vesiraanaa. Kysymys täytyy ulottaa kaikkiin neste-, höyry- ja kaasuraanoihin, pois luettuna nosto- ja kivi- y.m. sellaiset raanat. — Vastaus on tuottanut tuskaa ja vaivaa. Sanoja on kymmenittäin ollut muodossa jos toisessakin pohdittavana. Hanat ja hanikat ovat sivuutettu muukalaisina. Paras nimitys mikä tähän tarkoitukseen soveltuisi, olisi mielestäni: kierta eli kiera. Nyt vain on kysymyksessä, hyväksyykö tämän Eeva, sekä Eevan jälkeläiset, Aatamin pojat ja tyttäret? *Heiveli.*

Ryhtykää

Sanattaren

asiamieheksi, palkkio 25 %. Huhtikuun lopulla ilmestyy 2:nen näyte, hinta:

Smk. 2:50.

Sanattaren saa ostaa kirjakaupoista ja lehden toimistosta.

Terijoki 1932. Terijoen kirjapaino Oy.